

**EVOLYUTSION YO'L: "O'ZBEK MODELII" VA TUB IQTISODIIY
ISLOHOTLARNING BOSHLANISHII**

Toshtemirova Rayxon

Muassasa: Termiz davlat pedagogika instituti

Fakultet: Pedagogika va ijtimoiy fanlar fakulteti

Yo'nalish va bosqich: Tarix yo'nalishi, 4-kurs talabasi

90-yillar boshida sobiq ittifoq parchalanishi bilan barcha ittifoqdosh respublikalar qatorida O'zbekiston ham chuqur iqtisodiy inqirozga yuz tutdi. Eski rejaviy-ma'muriy tizim buzilgan, respublikalararo iqtisodiy aloqalar uzilgan, inflyatsiya darajasi keskin ko'tarilib ketgan edi. Bunday murakkab sharoitda mamlakat o'zining mustaqil rivojlanish yo'lini zudlik bilan belgilab olishi lozim edi. Aynan shu davrda iqtisodiy o'tish davrining o'ziga xos strategiyasi — jahonda "O'zbek modeli" deb nom olgan taraqqiyot dasturi ishlab chiqildi.

Strategiyaning Shakllanishi va Besh Tamoyil

O'zbekiston bozor iqtisodiyotiga o'tishda ko'plab xorijiy ekspertlar taklif etgan, xalq orasida "shok terapiyasi" (narxlarni keskin erkinlashtirish va davlat nazoratini birdaniga olib tashlash) deb atalgan keskin usuldan voz kechdi. Buning o'rniga iqtisodiyotni bosqichma-bosqich va evolyutsion yo'l bilan isloh qilish varianti tanlandi.

Ushbu model respublikaning birinchi Prezidenti Islom Karimov tomonidan shakllantirilgan va butun o'tish davri strategiyasining poydevoriga aylangan mashhur besh tamoyilga asoslandi:

Iqtisodiyotning siyosatdan ustunligi: Iqtisodiy islohotlar har qanday mafkuraviy qarashlardan xoli bo'lishi, ichki va tashqi iqtisodiy qonuniyatlarga bo'ysunishi lozim edi.

Davlat — bosh islohotchi: Bozor munosabatlariga o'tishning tartibsiz bo'lmasligi uchun davlat islohotlarning ustuvor yo'nalishlarini belgilashi, jarayonni boshqarishi va nazorat qilishi shart edi.

Qonun ustuvorligi: Demokratik jamiyat va bozor iqtisodiyotining barcha huquqiy asoslari yaratilishi, qabul qilingan qonunlarga hamma teng rioya qilishi belgilandi.

Kuchli ijtimoiy siyosat: Aholining kam ta'minlangan qatlamlari, nafaqaxo'rlar va bolali oilalarni keskin iqtisodiy o'zgarishlar asoratidan himoya qilish bosh vazifa qilib qo'yildi.

Bosqichma-bosqichlik: Har bir islohot xalqning tayyorgarligi va imkoniyatlaridan kelib chiqib, "eski uyni buzmay turib, yangisini qurma" degan xalqona falsafa asosida bosqichma-bosqich amalga oshirildi.

Iqtisodiy Islohotlarning Ilk Bosqichlari va Amaliy Qadamlar

Islohotlarning dastlabki yillarida (1991-1995-yillar) asosiy e'tibor iqtisodiy inqirozni to'xtatish, ichki bozorni ijtimoiy ahamiyatga ega tovarlar bilan to'ldirish va milliy valyuta tizimini yaratishga qaratildi.

1. Mulkchilik munosabatlarini o'zgartirish (Xususiylashtirish)

TANQIDIY NAZAR, TAHLILIIY TAFAKKUR VA INNOVATSION G'OYALAR

Islohotlarning eng muhim qadami davlat mulkini xususiylashtirish bo'ldi. Bu jarayon ham bosqichma-bosqich olib borildi. Dastlabki bosqichda "kichik xususiylashtirish" amalga oshirildi: uy-joylar aholiga tekin yoki imtiyozli shartlarda berildi, savdo, xizmat ko'rsatish va umumiy ovqatlanish obyektlari xususiy sektorga o'tkazildi. Keyinchalik yirik sanoat korxonalarini aksiyadorlik jamiyatlariga aylantirila boshlandi.

2. Milliy valyutaning joriy etilishi

Mustaqil iqtisodiy siyosat yuritishning eng muhim sharti o'z pul tizimiga ega bo'lish edi. 1993-yil noyabrda dastlab vaqtinchalik "so'm-kuponlar", 1994-yil 1-iyuldan boshlab esa O'zbekiston Respublikasining milliy valyutasi "So'm" muomalaga kiritildi. Bu voqea mamlakatga pul-kredit va emissiya siyosatini mustaqil boshqarish imkonini berdi.

3. Agrar sektordagi o'zgarishlar

O'zbekiston agrar respublika bo'lganligi sababli qishloq xo'jaligini isloh qilish hayotiy zaruriyat edi. Zarar ko'rib ishlayotgan jamoa xo'jaliklari (kolxoz va sovxozlar) tugatilib, ularning o'rnida shirkatlar va dastlabki dehqon hamda fermer xo'jaliklari tashkil etila boshlandi. Eng muhimi, aholiga tomorqa yerlari berildi va bu ichki bozorda oziq-ovqat xavfsizligini ta'minlashda hal qiluvchi rol o'ynadi.

Makroiqtisodiy Barqarorlik va Tarkibiy O'zgarishlar

"O'zbek modeli"ning eng katta yutuqlaridan biri mamlakatning xomashyo qaramligidan qutulishi bo'ldi. Sobiq ittifoq davrida O'zbekiston faqat paxta va tayyor xomashyo yetkazib beruvchi baza hisoblanardi. Mustaqillikning dastlabki yillaridanoq energiya va g'alla mustaqilligiga erishish strategik maqsad qilib qo'yildi.

Tarixiy burilish: Qisqa muddat ichida respublika o'zini g'alla va neft mahsulotlari bilan to'liq ta'minlaydigan darajaga yetdi.

Shu bilan birga, mamlakatda mutlaqo yangi sanoat tarmoqlariga asos solindi. Bunga yaqqol misol qilib, Asaka avtomobil zavodining (UzDaewoo Auto) ishga tushirilishi va O'zbekistonning Markaziy Osiyoda yagona avtomobil ishlab chiqaruvchi davlatga aylanishini ko'rsatish mumkin. Shuningdek, Buxoro neftni qayta ishlash zavodi, Sho'rtan gaz-kimyoo majmuasi kabi yirik va zamonaviy ishlab chiqarish quvvatlari barpo etildi.

Maqola Xulosasi

Xulosa qilib aytganda, mustaqillikning dastlabki yillarida ishlab chiqilgan "O'zbek modeli" va boshlangan iqtisodiy islohotlar mamlakatni katta ijtimoiy to'qnashuvlar va iqtisodiy halokatlardan asrab qoldi. Bosqichma-bosqichlik va kuchli ijtimoiy himoyaga asoslangan ushbu yo'l O'zbekistonga o'z milliy sanoatini saqlab qolish va uni yangi tarmoqlar bilan boyitish imkonini berdi.

Garchi davr o'tishi bilan iqtisodiyotni yanada erkinlashtirish va global bozorga integratsiyalashuv ehtiyojlari tug'ilgan bo'lsa-da, 90-yillar boshidagi tub islohotlarning poydevori bugungi zamonaviy O'zbekiston iqtisodiyotining barqaror rivojlanishi uchun mustahkam zamin vazifasini o'tadi.

TANQIDIY NAZAR, TAHLILY TAFAKKUR VA INNOVATSION G'OYALAR

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. Karimov I.A. O'zbekiston: milliy istiqloq, iqtisodiyot, siyosat, mafkura. T.1. – Toshkent: O'zbekiston, 1996.
2. Karimov I.A. O'zbekiston bozor munosabatlariga o'tishning o'ziga xos yo'li. – Toshkent: O'zbekiston, 1993.
3. Ishmuhammedov A.E., Vaxabov A.V., Malikov T.S. Iqtisodiyot nazariyasi. (Darslik) – Toshkent: Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti, 2005.
4. G'ofurov U.V. Iqtisodiyotni erkinlashtirish sharoitida davlatning iqtisodiy funksiyalari evolyutsiyasi. – Toshkent: Moliya, 2011.
5. Saidova G.K. O'zbekistonda iqtisodiy o'tish davrining strategiyasi va bosqichma-bosqich islohotlar samaradorligi. – Toshkent: Sharq, 2002.
6. Tursunov S., Qobilov E. O'zbekistonning yangi tarixi: Tub burilishlar va ijtimoiy-iqtisodiy rivojlanish jarayonlari. – Toshkent: Akademiya, 2018.

